

رینزگردها و امنیت ملی

دکتر رهبر طالعی حور

رستم بهرامی

پاییز ۱۳۹۷

انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی

نام کتاب: ریزگردها و امنیت ملی

مؤلف: دکتر رهبر طالعی حور- رستم بهرامی

ویراستار علمی: محسن مرادیان عباس ملکی

مدیر اجرایی: یونس خزلی

ویراستار ادبی: آرش علوی فر

ناظر ویراستار: یونس خزلی

صفحه آرا و تنظیم: جواد یعقوبی

طرح جلد: علی رودگر صفاری

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

تاریخ انتشار: پائیز ۱۳۹۷

شماره صفحات: ۱۰۰۰ جلد

☆ کلیه حقوق اعم از چاپ، تکثیر و نسخه برداری برای ناشر محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

تلفن ناشر: ۲۹۹۴۲۶۵۸ صندوق پستی ۴۵۷۳-۱۹۳۹

سرشناسه: طالعی حور، رهبر، ۱۳۵۸ -

عنوان کتاب: ریزگردها و امنیت ملی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۷۶-۹۶-۶

رده بندی کنگره: ۹۵۹ QC الف/۱۳۹۷۹ ط ۲

رده بندی دیویی: ۵۵۱/۵۵۹۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۵۸۵۱۴

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

ز	مقدمه
۱	فصل اول: امنیت زیست محیطی
۱	مقدمه
۲	مفاهیم و اصطلاحات
۷	امنیت زیست محیطی
۹	امنیت زیست محیطی در نظریه های روابط بین الملل
۲۵	اسلام و مسائلی زیست محیطی
۲۶	رابطه امنیت ملی با امنیت زیست محیطی
۲۹	فصل دوم: ریزگردها و علل شکل گیری آن
۲۹	مقدمه
۳۰	ریزگرد
۳۱	ریزگردها در جهان
۳۸	ریزگردها در ایران
۴۸	منشاء شکل گیری ریزگردها در ایران
۶۰	دلایل شکل گیری ریزگردها در ایران
۷۷	فصل سوم: اقدامات ایران در قبال ریزگردها
۷۷	مقدمه
۷۸	اقدامات حقوقی و قانونی
۸۰	اقدامات اجرایی
۹۷	فصل چهارم: علل ناکارآمدی در مقابله با ریزگردها
۹۷	مقدمه
۹۸	علل داخلی
۱۰۹	علل خارجی
۱۲۱	فصل پنجم: تاثیر ریزگردها بر امنیت ملی
۱۲۱	مقدمه
۱۲۳	تاثیر ریزگردها بر امنیت ملی ج.ا.ایران
۱۵۲	راههای مقابله با ریزگردها
۱۵۷	نتیجه گیری
۱۵۹	منابع و مآخذ

مقدمه

تأمین امنیت و راه‌های دستیابی به آن از جمله سنگ‌بناهای شکل‌گیری واحدهای سیاسی از نگاه تاریخی بوده تا از این طریق اعضای جوامع مذکور بتوانند به کمک همدیگر به مهم‌ترین نیازشان که امنیت است، دست یابند. این مفهوم برای تمامی جوامع بشری از جوامع اولیه همچون قبایل کوچک گرفته تا امپراتوری‌های بزرگ جهان آشنا و قابل شناخت بوده است. به همین دلیل امروز نیز رسیدن به وضع امن، اولویت نخست واحدهای سیاسی مختلف را تشکیل داده و راه‌های تأمین آن از جایگاه خاصی در سیاست‌گذاری‌های امنیتی دولت‌ها در قالب امنیت ملی برخوردار است.

پایه و اساس جدوجوئی امنیت را می‌توان در انگیزه‌ها و کشش‌های انسان‌ها دنبال کرد. به این معنی که جدوجوئی امنیت از مهم‌ترین کشش‌ها و انگیزه‌های انسانی است که با جوهر هستی انسان پیوند اگزیستنی دارد. اساس تشکیل جامعه نیز مسائل امنیتی بوده که در این خصوص می‌توان به نظریه قراداد اجتماعی فلاسفه قرن هیجدهم از هابز گرفته تا روسو اشاره کرد که به عقیده آنها به تدریج جمع افراد، اولین مرحله قانونی برای شکل‌گیری یک دولت است (متقی و دیگران، ۱۳۹۱: ۷۹). پیدایش این مفهوم به تشکیل «دولت‌های ملی» برمی‌گردد که امنیت را در داخل مرزهای ملی و در تمایز با سایر کشورها نشان می‌دهد و مباحث مربوط به آن در طی زمان و در پاسخ به دگرگونی‌های جهانی به پیچیدگی گراییده است.

برای مدت‌ها با شکل‌گیری رشته روابط بین‌الملل و با تسلط رویکرد ناپستی این رشته به‌خصوص رویکرد رئالیسم بر آن، تجزیه و تحلیل مباحث امنیتی نیز تنها در چهارچوب این رویکردها قابل بحث و بررسی بود؛ اما با پایان یافتن جنگ جهانی دوم و تحولات جدید در عرصه نظام بین‌الملل به‌خصوص پیشرفت‌های اقتصادی، رشد جمعیت، نیاز بیشتر به انرژی و منابع جدید آن، شیوع بیماری‌های جدید مانند ایدز و تغییرات زیست‌محیطی، مشخص گردید که دیگر نگاه سنتی به مقوله امنیت کارساز نیست و لزوم ارائه تعریفی جدید از مباحث و تهدیدات امنیتی ضروری گردیده است.

باری بوزان بنیان‌گذار مکتب مطالعات امنیتی کپنهاک با انتقاد از آنچه که آن را برداشت ساده‌انگارانه از مفهوم امنیتی می‌نامد، اظهار می‌دارد که برخلاف اعتقاد رئالیست‌ها به کسب امنیت از طریق کسب قدرت و یا اعتقاد آرمان‌گرایان به تأمین امنیت از طریق صلح، اکنون نیاز به ارائه یک دیدگاه میانه که هر دو مفهوم قدرت و صلح را در خود جای دهد به‌عنوان بهترین تعریف برای مفهوم امنیت ضروری است. وی ابعاد امنیت را در پنج بعد نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و زیست‌محیطی گسترش داد؛ بنابراین امنیت زیست‌محیطی یکی از مهم‌ترین ابعاد امنیت است که مورد توجه متفکران مکتب کپنهاک واقع شده و از آن زمان تاکنون تلاش‌های علمی زیادی برای معطوف کردن نظر کشورها به این بُعد از امنیت صورت گرفته است. یکی از مهم‌ترین تهدیدات امنیت زیست‌محیطی در سال‌های اخیر در منطقه خاورمیانه، آلودگی هوا از طریق پدیده ریزگردها بوده است. وضعیت اقلیمی خاورمیانه و جمهوری اسلامی ایران از نظر کمبود نزولات جوی، بی‌توجهی به حفظ پوشش گیاهی و جنگل، سدسازی‌های گسترده برای ذخیره آب که نتیجه آن خشک شدن دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و تالاب‌هاست، مهم‌تر از همه، نبود هماهنگی و همگرایی منطقه‌ای و نبود برنامه برای مواجهه با ریزگردها؛ منطقه و جمهوری اسلامی ایران را با چالش‌های شدیدی مواجه می‌سازد که به نظر می‌آید پیامدهای آن حساس‌تر و جدی‌تر از تهدیدات نظامی بوده و می‌تواند کیان و موجودیت نظام را با استیلاهای مواجه ساخته و چالش‌هایی را در ابعاد مختلف اقتصادی، زیستی، سیاسی، امنیتی برای کشور به همراه داشته باشد.

مشاهده وضعیت آلودگی هوای ناشی از ریزگردها در استان‌های مرزی و مشکلات ناشی از آن برای هموطنان عزیزمان، دل هر انسانی را به درد می‌آورد و همین امر یکی از انگیزه‌های اصلی نویسندگان در نگارش این کتاب بوده است که در فصل پنج‌گانه آن تلاش می‌شود با بررسی این پدیده، عوامل مؤثر در شکل‌گیری آن و در نهایت چالش‌های ناشی از آن در جامعه و راهکارهای مقابله‌ای مورد اشاره قرار گیرد. امید است خوانندگان محترم، با هدیه نقطه نظر و پیشنهادهای خود ما را در موثر بودن این اثر یاری رسانند.